

הרה"ג מרדכי אליהו זצ"ל

קרבה שנת השבע

"קרבה שנת השבע"!

משה התקין לישראל הלכות החג בחג, ויש הלכות חג שצריכים ללומדם חודש לפני החג בגלל ריבוי ההלכות והדינים שבהם.¹ דיני שביעית והלכותיה רבים הם, ושייכים לכלל העם, ובמיוחד לחקלאים העוסקים בעבודת הקרקע.

לדעת רבי עקיבא,² יש דין תוספת שביעית כבר מעצרת אליבא דבית הלל. גם לדעת רבי ישמעאל ורבן גמליאל ובית דינו, הלכה למשה מסיני היא, שבזמן שבית המקדש קיים יש איסור חריש לפני שנת השבע.

עיקר טעמו של רבי עקיבא מובא בדברי הירושלמי,³ וביתר הסבר כך הם: כתוב "ששת ימים תעבוד וביום השביעי תשבות, בחריש ובקציר תשבות".⁴ והקושיא ברורה: אם הכוונה לשבות מחריש וקציר בשבת,⁵ הרי כבר נאמר "לא תעשה כל מלאכה",⁶ לשם מה חזרה התורה ופירטה "בחריש ובקציר תשבות"? ובפירוש המשניות לרמב"ם⁷ נאמר: "ואמרו בכאן חריש וקציר, אינו רוצה לומר על יום שבת, כי הוא נכנס בכלל מה שאמר לא תעשה כל מלאכה". מכאן למד רבי עקיבא שיש תוספת מערב שביעית, והעניין מתפרש כך: על השביעית עצמה אי אפשר לדרוש את הפסוק, כי כתובים איסורי שביעית בפירוש,⁸ אלא פירוש הפסוק "ששת ימים תעבוד" – בימות החול

1. עיין פסחים ו ע"א, טור ושו"ע סי' תכ"ט סעי' א.

2. עיין משנה שביעית פ"א מ"א ומ"ד, מועד קטן ג ע"ב-ד ע"א, ראש השנה ט ע"א.

3. ירושלמי שביעית פ"א ה"א.

4. שמות לד, כא.

5. כדברי רש"י שבת ע ע"א, ד"ה "ועל כולן" ותוספות שם, ד"ה "ועל כולן".

6. שמות כ, ט.

7. שביעית פ"א מ"א (נוסח הדפוסים).

8. ירושלמי שביעית פ"א ה"א: "ואם לענין שבתות שנים והלא כבר נאמר 'שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמור כרמך', אלא אם אינו ענין לשבת בראשית ולא לענין שבתות שנים תנייהו ענין באיסור שני פרקים הראשונים 'בחריש ובקציר תשבות' בחריש

תעבוד. אולם, יש ימים **בתוך ששת ימי המעשה** שאסור לך בהם לחרוש ולקצור כדרך הקוצרים,⁹ וזהו בערב שביעית. מדין תורה האיסור הוא רק שלושים יום, וחז"ל הוסיפו מעצרת.

על זה חולק רבי ישמעאל¹⁰ וסובר שאין תוספת של ערב שביעית מהתורה, ו"חריש וקציר" זהו ביום השבת, כפשט הפסוק. ואף על פי שזה נכלל כבר באיסור "כל מלאכה", בא לחדש: מה חריש רשות אף קציר רשות, יצא קציר העומר שהיא חיוב. לפיכך, מותר לקוצרו בשבת אף על פי שמצא קצור, מפני שצריך לקצור אותו לשמה, לשם העומר. לדעת רבי ישמעאל כל תוספת איסור חריש בערב שביעית היא הלכה למשה מסיני,¹¹ לפיכך רבן גמליאל ובית דינו,¹² שביטלו דין תוספת שביעית, לא התקינו תקנה חדשה, אלא דרשו והתקינו.¹³ דרשו איסור ערב שביעית שהוא הלכה למשה מסיני, ואיסור זה תקף רק בזמן שבית המקדש קיים. וכך פסק הרמב"ם כדברי רבי ישמעאל.¹⁴ רבים מקשים על הרמב"ם¹⁵ שהזכיר מחד גיסא את הפסוק "בחריש ובקציר תשבות" לענין שביעית, ומאידך גיסא פוסק הוא כרבי ישמעאל. הרי פסוק זה נאמר לענין שבת ולא לענין שביעית?! לכאורה אפשר היה לתרץ שהרמב"ם רוצה להסביר ששייך דין שביעית גם בחריש,¹⁶ ולפיכך יש בו איסור עשה של תורה בלא מלקות.¹⁷

לענין שהתחלנו בו, אליבא דכולי עלמא יש תוספת שביעית מערב שביעית מהתורה או מהלכה למשה מסיני. גם היום לדעת הרמב"ם¹⁸ יש איסור נטיעה

-
- שקצירו אסור ואי זה זה זה חריש של ערב שביעית שהוא נכנס לשביעית ובקציר שחרישו אסור ואי זה זה זה קציר של שביעית שהוא יוצא למוצאי שביעית".
9. עיין ר"ש שביעית פ"א מ"ה: "והכי קאמר אותן ששת ימים שאמרת לך תעבד בחריש ובקציר תשבות דהינו בשביעית ואם אינו צריך לחריש וקציר של שביעית עצמה... תנייהו ענין לחריש של ערב שביעית הנכנס לשביעית".
10. משנה שביעית פ"א מ"ד.
11. מועד קטן ד ע"א: "אלא: הלכתא לרבי ישמעאל, קראי לרבי עקיבא".
12. מועד קטן ד ע"א: "אמר רב אשי: רבן גמליאל ובית דינו סברי לה כרבי ישמעאל דאמר הלכתא גמירי לה, וכי גמירי הלכתא - בזמן שבית המקדש קיים, דומיא דניסוך המים. אבל בזמן שאין בית המקדש קיים - לא".
13. כדברי ה"חסדי דוד" על התוספתא פ"א הלכה א: "מאי דקתני הכא התקינו... מאי התקין דרש והתקין".
14. הלכות שמיטה ויובל פ"ג הלכה א.
15. הלכות שמיטה ויובל פ"א הלכה א.
16. עיין מהר"י קורקוס פ"א הלכה א.
17. עיין כסף משנה פ"א הלכה א.
18. הלכות שמיטה ויובל פ"ג הלכה יא.

לעצים החל מט"ו באב. לפיכך צריכים לעסוק בהלכות שביעית עוד טרם תבוא שנת השבע, היינו, בעת ש"קרבה שנת השבע".

"בחריש ובקציר תשבות!"

מכאן רמז שפתחנו, ש"בחריש ובקציר תשבות", אליבא דרבי עקיבא – על השמיטה נאמר (וגם לדעת הרמב"ם שפוסק כרבי ישמעאל, שהרי הזכיר את הפסוק הזה על שמיטה). ו"חריש" מלשון "והחריש". היינו: כשם שבשבת יש איסור לדבר דברי חול, "לא יהא דיבורך של שבת כדיבורך של חול"¹⁹ – כן צריכים אנו לשמור על הדיבור בשנת השמיטה וכן לפניו, בפרט בתקופתנו, אין להרבות מחלוקת. וכידוע, בכל ענייני שנת השבע רבים הם החושבים שרק הם היודעים, רק הם הפוסקים, ומבטלים סברות ודעות אחרות. לא כן הדבר! יש האומרים שאסור לחון גויים – "לא תחנם"²⁰, ואין לקנות מהם פירות וירקות שיתעשרו מזה, ומי יודע להיכן הולך הכסף? ויש אומרים ש"לא תחנם" כולל גם מכירת קרקע לאינו יהודי ואפילו לזמן קצר. יש אומרים שאם לא ימכרו או ישכירו את הקרקע לאינו יהודי – אסור יהיה מהדין להשתמש כלל בפירות גויים או בירקות, שהרי גם את פירות חו"ל יש לשמור לפי דיני שביעית, כדי שלא יבאו להחליף בפירות הארץ, אלא אם כן ניכרים בצורתם שהם מחו"ל.²¹ וקל וחומר שפירות שגדלו בארץ על ידי גויים, שאסורים לפי דעה זו, והרי הם לא ניכרים בצורתן שגדלו על ידי אינו יהודי. ובספר השמיטה להגר"מ טוקצינסקי²² מבואר, שכל ההיתר להשתמש בפירות וירקות של גויים בשמיטה הוא מפני שיש היתר מכירה, ואין כל הירקות והפירות בחזקת איסור. ויש עוד דוגמאות רבות, כמו כסף הנמצא בשוק מדין מעות שביעית.

לפיכך, "בחריש ובקציר תשבות". צריכים להחריש ולא לגרום למחלוקת. ואם רוצים להביע דעה שונה – הרי זו דרכה של תורה שיהא בקיצור, לא ברעש ולא בביטול, אלא כדרכה של תורה אשר "דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום".

19. גמ' שבת קיג ע"ב, ועיין שם בתוספות שכתב בשם הירושלמי "בטורח התירו בשאילת שלום בשבת".

20. דברים ז, ב.

21. על פי דברי תוספתא שביעית פ"ד הל' יא, וירושלמי שביעית פ"ח ה"ג, וכן פסק הרמב"ם הלכות שמיטה ויובל פ"ו הלכה ה.

22. הערת עורך: לא מצאתי בספר השמיטה, אך כעין זה כתב הרב קוק ב"שבת הארץ" פ"ו הלכה ה אות ב.

שנת השמיטה חביבה לפני המקום (מדרש רבה במדבר פ"ג פ"ח)

א"ר לוי את מוצא דברים הרבה ברא הקב"ה בעולם ובירר לו אחד מהם. ברא ז' ימים ובחר הקב"ה בשבת שנאמר (בראשית ב) ויברך אלקים את יום השביעי ויקדש אותו. **ברא שנים ובירר לו אחד מהם שנאמר (ויקרא כה) ושבתה הארץ שבת לה'.** ברא שבועות ובירר לו א' מהם שנאמר (שם) וקדשתם את שנת החמשים שנה. ברא ארצות ובירר לו אחד מהם ארץ ישראל שנאמר (דברים יא) תמיד עיני ה' אלקיך בה וכן הקב"ה קורא אותה ארצו שנאמר ואת ארצי חלקו. ברא רקיעים ובירר לו אחד מהם זה ערבות שנאמר (תהלים סח) סולו לרוכב בערבות. ברא אומות ובירר לו אחת מהם אלו ישראל שנאמר (דברים יד) ובך בחר ה' להיות לו לעם סגולה. ברא שבטים ובירר לו אחד מהם זה שבט לוי שנאמר (שמואל א, ב) ובחור אותו מכל שבטי ישראל לפיכך אמר הקב"ה למשה שיפקדם מבן חדש מפני שהוא מחבבן ביותר.